

Hľadanie súvislostí medzi konceptom Boha a zmyslupnosťou života u vysokoškolských študentov¹

Jana Kunová

*Katedra psychológie FF Trnavskej univerzity v Trnave, Hornopotočná, 23
jkunova@truni.sk*

Abstrakt

Autorka v predkladanej pilotnej sonde, ktorá je súčasťou širšie koncipovaného výskumného projektu, prezentuje výsledky kvantitatívnej analýzy dát, získaných na výbere 22 respondentov, vysokoškolských študentov PdF TU (7 mužov a 15 žien). Cieľom výskumu bolo overiť vhodnosť použitých metodík, predikovať a analyzovať možné súvislosti medzi vnímaním konceptu Boha (zahŕňa predstavy o Bohu a city voči Bohu) a vzťahy medzi konceptom Boha a mierou životnej zmyslupnosti. Boli použité dve metodiky autora Petersena „Dotazník predstáv o Bohu“ a „Dotazník citov voči Bohu“, Test noodynamiky od Popielskeho a Škála životnej zmyslupnosti od Halamu. Výsledky potvrdili viaceré predpoklady – city blízkosti a bezpečia voči Bohu sa spájajú s predstavami o Bohu ako ochrana/poriadok a tvorenie/zmysel. Významné pozitívne korelácie zistené medzi citmi blízkosti a bezpečia voči Bohu a noetickými kvalitami poukazujú na dôležité skutočnosti, pretože ide o také kvality ako „otvorenosť“, „vzťah k“, „utrpenie“ a i. Signifikantná záporná korelácia sa ukázala medzi odmietavými citmi voči Bohu a dvoma komponentmi Škály životnej zmyslupnosti, a to kognitívnym a motivačným a tiež celkovým skóre tejto škály. Za veľmi dôležité zistenie považujeme aj významnú negatívnu súvislosť medzi dimenziou odmietavé city voči Bohu resp. dimenziou city obavy – viny a dimenziou sebaoprotivenie. Viaceré z uvedených výsledkov – ak by sa potvrdili na dostatočne veľkom výskumnom súbore – poukazujú na dôležité aplikačné možnosti, predovšetkým čo sa týka poradenstva a psychoterapie.

Kľúčové slovo: koncept Boha, predstavy o Bohu, city voči Bohu, životná zmyslupnosť, noetický rozmer, noodynamika

Teoretické východiská

Koncept Boha

Podľa viacerých autorov (pozri De Roos, Iedema, Miedema, 2001) je koncept Boha považovaný za *rozhodujúci činiteľ vo vývine a formovaní osobnej viery jednotlivca*, preto je v posledných desaťročiach skúmaný oveľa viac než iné náboženské koncepty.

Téma kto a čo je Boh je predmetom diskusií i sporov už od stredoveku (Martin in Emmons a Crumpler, 1999), ale veľmi aktuálnou sa stala až vstupom východných filozofií do tvorby

---

¹ Tento príspevok vznikol v rámci riešenia grantovej úlohy Vega č. 1/3657/06.

náboženských pojmov a definícií. Autor Malony (in Emmons a Crumpler, 1999) tvrdí, že *to, či človek vníma Boha ako univerzálnu a neosobnú silu, ktorá ovplyvňuje celú prírodu vs. osobného Boha, ktorý slobodne odpovedá na modlitby človeka, ovplyvňuje množstvo premenných, ktoré súvisia s duševným alebo fyzickým zdravím*, napr. sebahodnotenie, vnímanie životnej spokojnosti, rovnako ako premenné súvisiace s liečením. A to predovšetkým u tých ľudí, ktorí sú významne viac zaangažovaní do náboženských záležitostí, než je priemerný človek.

Pod pojem koncept Boha zahŕňame obraz o Bohu (aj predstavu o Bohu, ktorá sa používa ako synonymum), vzťah k Bohu i city voči Bohu a opierame sa tu o chápanie a zistenia Petersena (1993), ktorý posudzuje obraz Boha komplexnejšie. V našom výskume sme použili dve z jeho metodík, pričom označenie jednej z dimenzií, tzv. „mystická predstava Boha“, i jej charakteristika – podľa nášho úsudku – nedostatočne vystihuje daný pojem.

Zmyslupnosť života

Čo sa týka otázky zmyslu života je ústrednou otázkou nielen v psychoterapii (napr. Yalom, 1980; Wirtz, et al., 1995 in Längle, 2001), ale aj v nadväzujúcich odboroch, napr. v poradenstve, v krízovej intervencii, v supervízii a stále častejšie sa objavuje predovšetkým v pedagogike, medicíne, vedení a motivovaní ľudí, v duchovnej starostlivosti atď. Popielski (1994, s. 63), autor jednej nami použitej metodiky, považuje otázky súvisiace so zmyslom života za „*typicky ľudský fenomén, ktorý je najvšeobecnejšou, ale i najneodlučiteľnejšou potrebou človeka*“. Problém zmyslu života je predmetom záujmu hlavne filozofie a teológie, ale „zážitok zmyslu“, „naplnenosť existencie“, „subjektívne vnímaná zmyslupnosť existencie“ sú otázky, ktorým sa venuje práve psychológia.

V našej práci vychádzame pri skúmaní zmyslu života z antropológie a opierame sa predovšetkým o práce autorov, ktorí sú orientovaní existenciálno-kognitívne (Frankl 1997; Lukasová 1997,1998; Popielski 1994 a iní). Títo autori chápu človeka ako bytosť hľadajúcu zmysel, ktorá sa usiluje nájsť ho tým, že uskutočňuje vo svojom živote určité hodnoty. Vychádzajú tiež z *trojdimenzionálneho chápania človeka, t. j. ako telesno-duševno-duchovnej jednoty*.

„*Zážitok zmyslu života*“ Popielski (1994, s. 189) charakterizuje ako „psychicko-noetický stav, ktorý subjekt prežíva pri realizácii svojho vlastného spôsobu života a stávania sa človekom“. Skúsenosť zážitku zmyslu je možné vyjadriť a opísať v kategóriách intelektuálnych skúseností a emocionálnych zážitkov. Súvisí s noetickým rozmerom osobnosti človeka, ale netýka sa len tejto jednej dimenzie; ide o „celostnú skúsenosť“, ktorá sa dotýka celého človeka. *Noetický rozmer* definuje Popielski (1994) ako teoretický konštrukt, ktorý slúži na opis existenciálnych reálií podstatne významných pre ľudský život. Tento rozmer je viditeľný hlavne v snahe človeka objaviť zmysel vlastnej existencie, a to cez orientáciu na hodnoty

Súvislosť konceptu Boha a zmyslupnosti života

Hoci v dostupnej literatúre sme nenašli žiadne výskumy, ktoré by sa týkali priamej súvislosti konceptu Boha a zmyslupnosti života, predsa existuje niekoľko výskumov, ktoré sa zaoberajú súvislosťou medzi životnou zmyslupnosťou a náboženskou vierou, resp. religiozitou, a to aj medzi našimi výskumníkmi, ako je Halama (2003), ktorý uvádza, že: „náboženstvo späté so zmyslupnosťou zahŕňa: aktívnu snahu preniesť svoje náboženské presvedčenia do každodenného

správania a rozhodovania, vysoký stupeň viery v náboženské pravdy a angažovanie sa v náboženských aktivitách, prisudzovanie veľkej dôležitosti náboženstvu vo svojom živote, a tiež získavanie podpory a útechy od náboženstva“ (Halama 2003, s. 82).

Ciele

Formou pilotnej sondy, ktorá je súčasťou širšie koncipovaného výskumného projektu, overiť vhodnosť použitých metodík, predikovať a analyzovať možné súvislosti medzi vnímaním konceptu Boha cez predstavy a city voči Bohu a vzťahy medzi konceptom Boha a mierou životnej zmysluplnosti.

Výskumný súbor

- 22 respondentov, z toho 7 mužov a 15 žien, študenti Pedagogickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave
- Vek respondentov je od 21 do 35 rokov, priemerný vek je 23,27 rokov

Metodiky

- Sociodemografické údaje (vek, pohlavie, škola).
- **Dotazník „Predstavy o Bohu“** (autor K. Petersen, 1993) má celkove 21 položiek, čo sú vlastne 1 – 2 slovné myšlienky a obrazy. Subjekt má pri každej odhadnúť na 5-stupňovej Likertovej škále, nakoľko daný obraz či myšlienku spája so svojimi predstavami o Bohu. Dotazník má štyri škály: *Mystická* - položky tejto škály sa týkajú intuitívneho chápania Boha; *Vzdialený a abstraktný Boh* - je to predstava Boha, kde je v popredí najmä jeho nepochopiteľnosť a neosobný vzťah, ako aj chýbanie konkrétnych informácií o Bohu; *Ochrana a poriadok* - položky škály vyjadrujú vieru v Boha, ktorý je zdrojom ochrany a spravodlivého poriadku. *Tvorenie a zmysel* - položky tejto škály zdôrazňujú tvorivú existenciu a zmysel života. Hrubé skóre každej zo štyroch uvedených škál sme získali súčtom bodov v jednotlivých položkách.
- **Dotazník „City voči Bohu“** (autor K. Petersen, 1993) má celkove 24 položiek. Respondent má na 5-stupňovej škále vyjadriť mieru toho, nakoľko pociťuje uvedené city alebo túžby voči Bohu. Hrubé skóre pre každú dimenziu predstavuje súčet položiek v danej dimenzii. Dotazník má tri dimenzie citov: *city blízkosť a bezpečie*, *odmietavé city* a *city obava – vina*.
- **Test Noo-dynamiky TN-D** (autor K. Popielski, 1994) obsahuje 100 tvrdení. Úlohou respondenta je pri každom výroku zakrúžkovať odpoveď na 5-stupňovej Likertovej škále (od 1 – nikdy, nie je to tak až po 5 – veľmi často, je to tak), ktorá ho najlepšie vystihuje. Test má štyri kategórie: noetické kvality, noetická temporalita, noetická aktivita a noetické postoje. Jednotlivé kategórie obsahujú spolu 36 rôznych dimenzií. Celkové skóre testu môže nadobúdať hodnoty od 100 do 500, čo vyjadruje celkový rozvoj noodynamických procesov osoby. Skupina dimenzií *noetické kvality* obsahuje všetky tie osobnostné možnosti, ktoré sú

špecificky ľudské a prostredníctvom ktorých sa môže optimálne rozvíjať osobnosť. Dimenzie druhej skupiny *noetická temporalita* Popielski spája s realizáciou človeka ako časovo orientovaného jednotlivca. Skupina *noetické aktivity* obsahuje 13 takých vlastností ľudskej existencie, realizovanie ktorých pomáha človeku stať sa samým sebou a potvrdzuje jeho autentickosť. Skupina *noetické postoje* zahŕňa šesť postojov, ktoré sa týkajú rôznych existenciálnych činností a skúseností. Postoje sa v tomto kontexte chápu existenciálne, t. j. nie ako ustálené, ale ako zreflektované nastavenie „k niečomu“, ako spôsob postavenia sa voči skutočnosti.

- **Škála životnej zmyslupnosti (Šžz)** (autor P. Halama, 2002) je tvorená 18 položkami, pričom každú dimenziu tvorí 6 položiek. Respondent vyjadruje na 5-supňovej škále od 1- vôbec nesúhlasím, po 5- úplne súhlasím nakoľko súhlasí s uvedenými tvrdeniami. Dimenzie sú tri: *kognitívna* (položky sa týkajú celkovej životnej filozofie, životného nasmerovania, pochopenia života či životného poslania) *motivačná* (položky sa týkajú cieľov, plánov, ako aj sily a vytrvalosti angažovania sa v nich) a *afektívna* (položky sa týkajú životnej spokojnosti, naplnenosti, optimizmu či v negatívnej rovine znechutenia, pocitov jednotvárnosti atď.). Hrubé skóre jednotlivých dimenzií sme získali súčtom bodov v jednotlivých položkách. Celkové skóre môže dosiahnuť hodnoty v rozmedzí od 18 do 90.

Hypotézy

- H1: Predpokladáme, že existujú štatisticky významné pozitívne súvislosti medzi predstavami o Bohu ako ochrana/poriadok, ako tvorenie/zmysel a citmi blízkosti a bezpečia voči Bohu
- H2: Predpokladáme, že existujú signifikantné pozitívne korelácie medzi vybranými dimenziami TN-D a predstavami o Bohu ako tvorenie/zmysel, ochrana/poriadok a citmi blízkosti a bezpečia voči Bohu.
- H3: Predpokladáme, že existujú signifikantné pozitívne korelácie medzi jednotlivými dimenziami Šžz a predstavami o Bohu ako tvorenie/zmysel, ochrana/poriadok a medzi citmi blízkosti a bezpečia voči Bohu.

Spracovanie dát

- Kvantitatívna analýza dát pomocou štatistického programu SPSS 14,0 pre Windows (Ritomský, 1999), výpočet súčinných korelácií Pearsonovým korelačným koeficientom.

Výsledky

K H1: Dotazník predstavy o Bohu a Dotazník city voči Bohu (Tab.č.1 v prílohe)

- ✓ Predstavy *ochrana/poriadok* ($r = 0,773^{**}$) a *tvorenie/zmysel* ($r = 0,750^{**}$) významne pozitívne súvisia s citmi blízkosti a bezpečia.

- ✓ Naopak, predstava *vzdialeného/abstraktného* boha významne negatívne súvisí s týmito citmi ($r = -0,564^*$).
- ✓ „*Mystická*“ predstava pozitívne koreluje s citmi obavy – viny ($r = 0,491^*$).

Môžeme teda konštatovať, že hypotéza H1 sa nám potvrdila.

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

K H2: Dotazník predstavy o Bohu a TN-D (Tab.č.2 v prílohe)

- ✓ Predstava *vzdialeného/abstraktného boha* záporne koreluje s noetickými kvalitami láska/afirmácia ($r = -0,624^{**}$) a otvorenosť ($r = -0,593^{**}$).
- ✓ Naopak, predstavy *tvorenie/zmysel* ($r = 0,586^*$) a *ochrana/poriadok* ($r = 0,533^*$) významne pozitívne korelujú s noetickou kvalitou otvorenosť.
- ✓ Významné záporné korelácie boli zistené medzi „*mystickou*“ predstavou a noetickou aktivitou dobroprajnosť ($r = -0,579^*$) a noetickými kvalitami cieľ/nasmerovania ($r = -0,493^*$) a zodpovednosť ($r = -0,469^*$).
- ✓ Záporná korelácia je aj medzi predstavou *tvorenie/zmysel* a noetickou aktivitou dobroprajnosť ($r = -0,557^*$).

K H2: Dotazník city voči Bohu a TN-D (Tab.č.2 v prílohe)

- ✓ Najvýznamnejšie záporné korelácie boli zistené medzi *odmietavými citmi* voči Bohu a s noetickou aktivitou sebaoptvrdenie ($r = -0,829^{**}$) a s noetickým postojom intelektuálnym ($r = -0,638^{**}$). Signifikantné negatívne vzťahy sú taktiež medzi *citmi obava – vina* voči Bohu a noetickou aktivitou sebaoptvrdenie ($r = -0,620^{**}$) a noetickým postojom intelektuálnym ($r = -0,514^*$).
- ✓ Jediná pozitívna korelácia u dimenzie *odmietavých citov* bola zistená s noetickým postojom k smrti ($r = 0,453^*$). Pokiaľ ide o dimenziu citov *obava – vina*, boli zistené dve pozitívne korelácie, a to s noetickou kvalitou otvorenosť ($r = 0,515^*$) a s noetickou aktivitou uspokojenie ($r = 0,448^*$).
- ✓ *City blízkosti a bezpečia* voči Bohu vykazujú viaceré signifikantné pozitívne korelácie, a to s dimenziou noetické kvality ($r = 0,473^*$), ktorá zahŕňa osobnostné možnosti (v poradí od najsilnejšej korelácie): otvorenosť ($r = 0,902^{**}$), vzťah „k“ ($r = 0,616^{**}$), utrpenie ($r = 0,538^*$), ďalej s pohotovosťou k odriekaniu sa ($0,524^*$), ktorá patrí medzi noetické aktivity a s časovou dimenziou budúcnosti ($r = 0,482^*$), ktorá patrí k noetickej temporalite. Jediná záporná korelácia týchto citov je s postojom k úspechu ($r = -0,544^*$), ktorý patrí k dimenzii noetickej postoje. ***Hypotéza č. 2 sa nám týmito zisteniami potvrdila.***

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

K H3: Dotazník predstavy o Bohu a Škála životnej zmyslupnosti

- ✓ Korelačné koeficienty v tomto prípade poukazujú len na tendenciu k signifikantnému vzťahu, a to medzi *afektívnym komponentom Šžz* a predstavami *ochrana/poriadok*

a tvorenie/zmysel (pozitívna valencia) a s predstavou vzdialeného/abstraktného Boha (negatívna valencia).

K H3: Dotazník city voči Bohu a Škála životnej zmyslupnosti (Tab.č.3 v prílohe)

- ✓ Tu boli zistené signifikantné záporné korelácie len medzi *odmietavými citmi* voči Bohu a komponentmi: *motivačným* ($r = -0,531^*$) a *kognitívnym* ($r = -0,501^*$) a tiež s celkovým skóre Škály životnej zmyslupnosti ($r = -0,533^*$).
- ✓ Tendencie k zápornému vzťahu sme zistili pri citoch obava – vina a motivačným komponentom; pri citoch blízkosti a bezpečia je zreteľná tendencia k signifikantnej pozitívnej koreláci s kognitívnym komponentom.
- ✓ Nezistili sme však žiadne významné korelácie ani tendencie k vzťahu s afektívnym komponentom, čo je pre nás prekvapivé zistenie.

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Na základe analýzy výsledkov týkajúcich sa výšky korelácií medzi jednotlivými dimenziami Dotazníka predstáv o Bohu, Dotazníka citov voči Bohu a Škály životnej zmyslupnosti konštatujeme, že hypotéza č. 3 sa nám nepotvrdila.

Hľadanie odpovedí a závery

Výsledky súčinových korelácií potvrdili viaceré naše predpoklady:

City blízkosti a bezpečia voči Bohu sa spájajú s predstavami o Bohu ako ochrana/poriadok a tvorenie/zmysel, z čoho môžeme usudzovať, že tieto predstavy sú respondentmi vnímané ako pozitívne. Je samozrejmé, že predstava vzdialeného, abstraktného Boha s týmito citmi koreluje negatívne.

Významné pozitívne korelácie medzi citmi blízkosti a bezpečia a noetickými kvalitami poukazujú na dôležité skutočnosti, pretože ide o také kvality ako „otvorenosť“ – schopnosť človeka byť otvorený voči tomu, čo je nadindividuálne, čo je vznešené, sväté, t.j. voči „Nadhodnote“; ďalšou kvalitou je „vzťah k“ – vyjadruje stav noetickej aktivity subjektu realizovať vlastné možnosti; nasleduje kvalita „utrpenie“ – predstavuje vnímanie a zakúšanie smútku a bolesti ako životnej výzvy a príležitosti k hlbšiemu a plnšiemu životu. Pozitívna korelácia sa zistila aj medzi uvedenými citmi a dimenziou „pohotovosť k odriekaniu sa“, ktorá patrí medzi noetickú aktivitu a predstavuje schopnosť podujat' sa na námahu, odriekanie a obetovanie kvôli hľadaniu riešenia a dosiahnutiu cieľa.

Ďalším dôležitým výsledkom je signifikantná záporná korelácia medzi odmietavými citmi voči Bohu a dvoma komponentmi ŠZZ, a to kognitívnym a motivačným a tiež celkovým skóre tejto škály. Je to významné zistenie pre prax – čím viac odmietavých citov voči Bohu (sklamanie, zlosť, nespokojnosť a i.), tým nižšie skóre v životnej zmyslupnosti a opačne. Je zaujímavé, že toto sa týka predovšetkým komponentov kognitívneho (napr. „Svoj život považujem za hodnotný a užitočný“, „Viem aký je konečný cieľ môjho života“, „Mám životnú filozofiu alebo presvedčenie, ktoré mi pomáha vidieť v živote zmysel“) a motivačného (napr. „V živote mám viaceré plány a ciele“, „Ani

poriadne neviem, čo chcem v živote robiť“ – položka sa opačne skóruje), a nie afektívneho (položky typu: „Teším sa na to, čo mi môj život v budúcnosti prinesie“, „Život mi pripadá prázdny a bezcenný“ – položka sa opačne skóruje), o ktorom by sa to dalo predpokladať. Z detailnejšej analýzy vyplýva, že napr. položky kognitívneho komponentu sú veľmi podobné s položkami „sebapotvrdenia“ z dotazníka TN-D, kde boli zistené významné súvislosti, a podobne boli zistené vysoké pozitívne korelácie medzi motivačným komponentom a „sebapotvrdením“ a „cieľmi/nasmerovaniami“. Medzi položky kognitívneho komponentu patria teda také, ktoré sa priamo pýtajú na konečný cieľ života a životnú filozofiu – čím vyššie skóre v týchto položkách, tým nižšie v odmietavých citoch voči Bohu a opačne. Obdobne možno vysvetlenie tejto negatívnej korelácie hľadať aj u položiek motivačného komponentu, ktoré sa týkajú predovšetkým cieľov a plánov v živote.

Z ďalších zaujímavých i rozporuplných výsledkov, ktoré vyplynuli z analýzy dát, ale neboli predmetom overovania hypotéz, vyplýva:

V celom súbore najvyššie skóre dosiahli respondenti v dimenzii ochrana/poriadok, nasleduje tvorenie/zmysel, mystická predstava a napokon predstava vzdialený/abstraktný Boh z Dotazníka predstáv o Bohu.

Čo sa týka Dotazníka citov voči Bohu, v celom súbore najvyššie skóre dosiahli respondenti v dimenzii citov blízkosti a bezpečia, na druhom mieste je dimenzia citov obavy – viny a napokon dimenzia odmietavé city voči Bohu.

Zaujímavým zistením bolo, že „mystická“ predstava významne pozitívne súvisí s citmi obavy – viny. Jedným z vysvetlení by bolo, že to, čo sa človeku javí ako tajomné, nepoznané, neznáme, môže u neho vzbudzovať aj obavu a strach. Toto naznačuje aplikačné možnosti v oblasti prípravy metodík, napr. zaradením položiek viac konkretizujúcich predstavy (či už pozitívne, alebo negatívne), resp. viac osobne formulovaných, ktoré by viac priblížili koncept osobného Boha. Okrem toho, ako sme už spomenuli v úvode, je diskutabilné, či súbor položiek, sýtiacich tzv. „mystickú“ dimenziu, skutočne operacionálne vystihuje tento pojem.

Predstava tvorenie/zmysel záporne koreluje s dobroprajnosťou („Snažím sa porozumieť druhým ľuďom a byť im nápomocný“, „Predovšetkým dbám o seba a nezaobieram sa druhými“ – položka sa opačne skóruje), podobne aj mystická predstava záporne koreluje s dobroprajnosťou. Položky „dobroprajnosti“ sú zjavne zamerané na druhých ľudí, snáď môžeme povedať, že predikujú aj mieru empatie. Položky charakterizujúce predstavu tvorenie/zmysel aj mystickú predstavu sú ladené skôr „neosobne“, ako napr. „ohnisko vzniku“, „príroda“ a pod., zatiaľ čo položky charakterizujúce predstavu ochrana/poriadok zahŕňajú aj charakteristiky osoby, napr. „spravodlivý sudca“, „ochranca práva“. Dá sa teda usudzovať, že čím je daná predstava „neosobnejšia“ (mystická, tvorenie/zmysel), tým je nižšie skóre v dobroprajnosti, my by sme povedali v „empatii“.

Zaujímavým zistením bola významná negatívna korelácia medzi predstavou abstraktného, vzdialeného Boha a osobnostnými možnosťami ako sú láska/afirmácia („Prežívam túžbu alebo clivotu po niečom vznešenom či hodnom lásky“) a otvorenosť – v prípade otvorenosti to nie je až tak prekvapivé, pretože položky sa pýtajú priamo na vzťah k Bohu, alebo posvätnu. Významná negatívna súvislosť medzi „mystickou“ predstavou a dobroprajnosťou („Snažím sa porozumieť druhým ľuďom a byť im nápomocný?“), zodpovednosťou („Cítim sa zodpovedný/á za všetko, čo robím“) a cieľmi/nasmerovaniami („Cestu konania mi určujú ciele a životné úlohy, ktoré si

vytyčujem“) poukazuje na možnosť, že čím je predstava nekonkrétnejšia, vágnejšia – akou „mystická“ predstava v danom dotazníku je – tým nižšie je zameranie na ciele a zodpovednosť (nieť voči komu/čomu?).

Za veľmi dôležité zistenie považujeme významnú súvislosť medzi dimenziou odmietavé city voči Bohu resp. dimenziou city obavy – viny vo vzťahu k dimenzii sebaopotvrdenie („Prijmám svoje doterajšie konanie a spôsob, akým vediem svoj život“) a vo vzťahu k dimenzii intelektuálny postoj („V živote sa riadim predovšetkým rozumom a rozumovou kontrolou konania“). Otázkou je, či tu možno uvažovať o popretí, potlačení citov, čo by poukazovalo na dôležité aplikačné možnosti – predovšetkým čo sa týka poradenstva a psychoterapie.

Čo sa týka citov obavy – viny, boli zistené dve pozitívne korelácie, a to s otvorenosťou, kde sa niektoré položky pýtajú priamo na vzťah k Bohu alebo posvätnu: „Viera v Boha a premýšľanie o ňom je pre mňa niečím nesmierne dôležitým“ (z tohto pohľadu je pozitívna súvislosť pochopiteľná) a s uspokojením: „Som spokojný s tým, čo som dosiaľ dosiahol“ a „Vyčítam si, že som premárnil svoj doterajší život“ – položka sa opačne skóruje. Čo sa týka položiek „obavy – viny“, dominuje v nich strach – pred zavrnutím, pred potrestaním, pre nedostatočnosť a pod. je teda možné, že pod „hnacím motorom strachu“, človek ustavične prehodnocuje svoj život, či koná správne, alebo nie a tým pádom sa aj „udržiava“ v istej – pre neho významnej – miere spokojnosti, že žije tak, ako by mal/chcel. Tu by sa však žiadala hlbšia analýza, resp. kvalitatívne vyhodnotenie esejí respondentov. A keby sme sa opäť zamerali na „protipól“ – city blízkosti a bezpečia – vynára sa otázka, prečo tu nie je pozitívna korelácia s uspokojením?

Jediná pozitívna korelácia odmietavých citov voči Bohu bola zistená s dimenziou postoj k smrti („Zakúšam silnejúce alebo náhle úzkosti zo smrti“ – položka sa opačne skóruje, „Myšlienku na smrť prijímam bez zvláštneho znepokojenia“). Dá sa usudzovať, že s rastom odmietavých citov voči Bohu, sa znižujú obavy zo smrti. V konečnom dôsledku toto nie je prekvapivé zistenie – keď človek odmieta Boha, resp. myšlienky na neho, pravdepodobne odmieta aj myšlienky na smrť, príp. neverí v existenciu posmrtného života alebo si vytvorí vlastnú filozofiu, ktorou eliminuje strach zo smrti a pod. Skôr sa pýtame, prečo rovnaká pozitívna korelácia neexistuje aj s citmi blízkosti a bezpečia voči Bohu? Možným vysvetlením by bolo, že myšlienka na smrť – ak si ju človek vôbec pripustí a zaoberá sa ňou – úplne prirodzene vyvoláva pocity úzkosti a znepokojenia. Snáď len ľudia žijúci v úplnej odovzdanosti Bohu (čo tento výskum nezachytáva), by mohli dosahovať vysoké skóre v postoji k smrti, t.j. že by myšlienku na smrť vedeli prijať bez strachu a boli by s tým zmierení.

Medzi zaujímavé i rozporuplné zistenia rozhodne patrí neexistencia vzťahov medzi citmi voči Bohu a afektívnym komponentom, zatiaľ čo výsledky poukazujú na tendencie ku vzťahu tohto komponentu a predstáv o Bohu. Žeby afektívny komponent skúmal skôr presvedčenia než city?

Získali sme o niečo vyššie korelácie medzi Šžz a TN-D než uvádza Halama vo svojom výbere vysokoškolákov (2002), pričom v našom výbere boli najvyššie korelácie s komponentmi motivačným a afektívnym. Kognitívny bol až na treťom mieste.

Ďalšie smerovanie výskumu

- V našej práci sa chceme ďalej zaoberať preskúmaním existencie vzťahov medzi položkami dotazníka mapujúceho výchovu vo viere, typ tejto výchovy, vierovyznanie a medzi konceptom Boha a životnou zmyslupnosťou.
- Ďalej chceme preskúmať súvislosti medzi extrémnymi skupinami respondentov v Teste noodynamiky a ich konceptom Boha, t.j. s vysokým a nízkym skóre v dotazníkoch.
- Podobne preskúmame aj extrémne skupiny respondentov v Škále životnej zmyslupnosti, resp. súvislosť jednotlivých komponentov a konceptu Boha.
- Pokúsime sa vytvoriť pôvodnú metodiku – Dotazník atribútov Boha.

Literatúra

De Roos, Iedema, Miedema (2001). Young Children's Descriptions of God: influences of parents', and teachers' God concepts and religious denomination of schools. *Journal of Beliefs and Values*, roč. 22, č. 1, s. 20 – 30.

Emmons, R.A., Crumpler, Ch.A.(1999). Religion and Spirituality? The Roles of Sanctification and the Concept of God. *International Journal for the Psychology of Religion*. Roč. 9, č. 1, s. 17 – 25.

Frankl, V. E. (1997). *Co v mých knihách není*. Brno: Cesta.

Frankl, V.E (1994). *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta.

Halama, P. (2002). *Vývin a konštrukcia škály životnej zmyslupnosti*. Bratislava: ÚEP SAV.

Halama, P. (2003). On the Relationship between Religiosity and Life Meaningfulness. *Archive for the Psychology of Religion*, 24, 218 – 229.

Längle, A., Orglerová, Ch., Kundi, M. (2001). *ESK – Existenciální škála*. Praha: Testcentrum.

Lukasová, E.(1998). *I tvoje utrpení má smysl*. Brno: Cesta.

Lukasová, E.(1997). *Logoterapie ve výchově*. Praha: Portál.

Petersen, K. (1993). *Persönliche Gottesvorstellungen*. Ammersbek bei Hamburg: Verlag an der Lottbek.

Popielski, K. (1994). *Noetyczny wymiar osobowosci*. Lublin: KUL.

Ritomský, A. (1999). *Deskripcia dát pomocou SPSS*. Bratislava: Medzinárodné stredisko pre štúdium rodiny.

Tabuľka č.1: Vzťahy medzi dimenziami Dotazníka predstáv o Bohu a dimenziami Dotazníka citov voči Bohu (v tabuľke uvádzame iba signifikantné korelácie).

Predstavy o Bohu	City voči Bohu	
	<i>blízkosť/bezpečie</i>	<i>obava - vina</i>
<i>ochrana/poriadok</i>	0,773**	–
<i>tvorenie/zmysel</i>	0,750**	–

<i>vzdialený/abstraktný</i>	-0,564*	–
<i>mystická</i>	–	0,491*

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Tabuľka č. 2: Vzťahy medzi dimenziami Testu noo-dynamiky a dimenziami Dotazníka predstáv o Bohu a dimenziami Dotazníka citov voči Bohu (v tabuľke uvádzame iba signifikantné korelácie).

Test noo-dynamiky	Predstavy o Bohu				City voči Bohu
	<i>mystická</i>	<i>abstraktný/ vzdialený</i>	<i>ochrana/ poriadok</i>	<i>tvorenie/ zmysel</i>	<i>blízkosť/ bezpečie</i>
<i>otvorenosť</i>	–	-0,593**	0,533*	0,586*	0,902**
<i>dobroprajnosť</i>	-0,579*	–	–	-0,557*	–
<i>láska/afiliácia</i>	–	-0,624**	–	–	–
<i>zodpovednosť</i>	-0,469*	–	–	–	–
<i>ciele/nasmerovania</i>	-0,493*	–	–	–	–
<i>vzťah „k“</i>	–	–	–	–	0,616**
<i>utrpenie</i>	–	–	–	–	0,538**
<i>budúcnosť</i>	–	–	–	–	0,482*
<i>pohotovosť k odriekaniu sa</i>	–	–	–	–	0,524*
<i>noetické kvality</i>	–	–	–	–	0,473*

• $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

Tabuľka č. 3: Vzťahy medzi komponentmi Škály životnej zmyslupnosti (Šžz) a dimenziami Dotazníka citov voči Bohu (v tabuľke uvádzame iba signifikantné korelácie).

Škála životnej zmyslupnosti (Šžz)	City voči Bohu
	<i>odmietavé</i>
<i>kognitívny komponent</i>	-0,501*
<i>motivačný komponent</i>	-0,531*
<i>hrubé skóre Šžz</i>	-0,533*

* $p < 0,05$